

Limnodrilus claparedaeanus (Ratze) (26-48 %), крім цього є періодично зустрічались ще 2-3 види тубіфіцидів та найбільш поширений вид родини Naididae - *Stylaria lacustris* (L.), *Nais simplex* Piguet.

На станиці озера Баб'є видове різноманіття зростає досягає максимуму в літній період (11 видів). Це можна пояснити тим, що це водойма озерного типу і глибини невеликі, а тому вода в ній добре прогрівається в літній період. Вздовж берегів та нерідко у смугах заростей, де зосереджена фітофільна фауна. Протягом вегетаційного періоду в кількісному відношенні відмічалося два піки: навесні та восени, але влітку чисельність значно знижується. Домінуючими формами є *Potamothrix hammoniensis* (Mich.) (34 %), *L.claparedaeanus* (від 38 % до 50 %), *Nais pseudobifusa* Piguet (18-20 %), *Uncinaria incinata* (Oerst.) (15-25 %), *L. hoffmeisteri* (від 62 до 67 %). На сильно забруднених точках системи затоки Вовковате було виявлено 8 видів. Ця видова різноманітність зберіглась протягом всього вегетаційного періоду, а динаміка чисельності зберігала і у жі закономірність, що і на мало забруднених станціях, а саме: найбільшого розвитку олігохети досягали навесні, влітку чисельність знижується, а восени знову зростає. Відбір проб на затоці Вовковате був розміщений так, що можна було виявити вплив самої затоки і води Дніпра, а тому пробы відбирались вище та нижче затоки і навпроти затоки. Забруднення органічними речовинами, що легко розкладаються, створюють в водоймах безкисневу зону, в якій донна фауна може бути відсутня, але олігохети, як організми досить не вибагливі до розчиненої кисню у воді, при відсутності ворогів і конкурентів, мають можливість розвиватись більш масово. Домінуючими видами на ст. навпроти затоки Вовковате виступають *P. hammoniensis* (20-28 %), *L. hoffmeisteri* (25-80 %), *P. moldaviensis* (41 %). Вище затоки – *Limnodrilus helveticus* Piguet (28-30 %), *L. michaelseni* (30 %), *A. Hippobius* (25 %), *P. moldaviensis* (25 %), а нижче затоки – *L. hoffmeisteri* (38-41 %), *P. albicola* (50 %).

На точці сильного антропогенного забруднення системи р. Лібідь зустрічається обмежена кількість видів. В гирлі р. Лібідь був тільки один найбільш виправданий до дій антропогенного забруднення вид олігохет *Tubifex tubifex* (Müller) з дуже низькою чисельністю.

В точці нижче віниження (100 м) р. Лібідь на Дніпрі зустрічалося 3 види *L. hoffmeisteri* (31 %), *P. albicola* (10-20 %), *P. hammoniensis* (18-40 %), а на відстані 300 м нижче віниження гирла р. Лібідь з'являється ще два види – *L. pseudaenops* (10-70 %) та *Peloscolex ferox* (Eisen) (29 %).

Сезонні дослідження видового складу олігохет на верхній ділянці водоймища показали, що вони мають місце на всіх станціях і на кожній із них чисельність влітку знижується за рахунок поїдання їх хижаками та відмиріння старих особин істотно відкладання коконів. Однак чисельність навесні чи восени коливається – на одних точках вона перевищує навесні, а на інших – восени. З наведених даних видно, що видовий склад та кількість видів істотно коливаються на різних станціях. Найбільше видове багатство (8-11 видів) у затоках і заплавах, де в донних ґрунтах домінує мул і листовий стій (озеро Баб'є і Матвіївська затока). Однак різноманіття олігохет різко знижується в забрудненій гирловій зоні р. Лібідь (1 вид).

ЛІТЕРАТУРА

1. Фоменко Н.В. Об экологических группах олигохет (*Oligochaeta*) р. Днепра // Вісник міцноподстинкових червів – М. Ташка. 1972 – С. 84-106
2. Щекановская О.В. Водные міцноподстинковые черви // Фауна ССР – М.-Л. 1962 – С. 80-94

УДК [595.142.3·574.5.627.8] (285.33) (477)

С.Ф. Матчинская, Ю.В. Плигин

Інститут гідробіології НАН України, і. Київ

БІОЛОГІЯ РАЗВИТИЯ ОЛИГОХЕТ КАНЕВСКОГО ВОДОХРАНИЛИЩА (на примере *Limnodrilus hoffmeisteri* Claparede)

Олигохеты являются наиболее широкой распространенной группой донных беспозвоночных в Каневском водохранилище. По видовому разнообразию они уступают лишь личинкам хирономид. Поскольку характер распределения и интенсивность развития олигохет в данном водоеме по существу определяется тубифицидами, поэтому важное значение имеет изучение их размножения, в особенности массовых видов, каким является *Limnodrilus hoffmeisteri* Claparede.

На распространение олигохет по биотопам опосредованно влияет скорость течения, формируя определенный тип донных отложений и обуславливая газовый режим водных масс [1]. Многие виды олигохет эврибионтны и обитают на разных участках водохранилища с грунтами различного типа и разной

ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН ВОД УКРАЇНИ. ПРІСНОВОДНІ ЕКОСИСТЕМИ

скористю течения. Гак, *L. hoffmeisteri* приурочені к биотопам со скоростю течения от 0 до 0,6 м/сек при pH 4,8-8,6, содерганин CO₂ — 0,9-12,9 мг/л и O₂ — 3,2-10,8 мг/л.

Цей вид розповсюджений в діапазоні глибин 0,5-15,0 м в донних відкладеннях широкого спектра ілі (серий, чорний, глинистий), зашарені пісками, а також в ризосфері высих водних растеній [2,4]. В Каненському водохранилищі цей вид зустрічається в течение всього року. Розмножається виключно полівим путем 1 раз в рік. С конця листопада по березень в основному зустрічаються особи 3-ї стадії розвитку (з сформованним половим апаратом, але без поясков). Довжина особей становить 10-15 мм, а маса 4-9 мг. С березня чисельність зростається числом особей 4-ї стадії (особи з добре вираженими поясками), довжина яких досягає 12-22 мм при масі 7-15 мг. В квітні — червні преобладають особи з паясками готові до розмноження (4-я стадія). В цей період починається откладка коконів. Розмноження у цього вида триває близько чотирьох місяців (конець квітня, має, червень, іноді перша половина липня) в залежності від температури [3]. Начало откладки коконів відбувається при температурі +10-12°C. Найбільше інтенсивно воно відбувається в початку періоду розмноження. В це часі откладуються найбільші кокони, а в контуру розмноження їх розміри зauważально зменшуються. К тому ж, в початку періоду откладують кокони особи середньої вікової групи (найбільш активні производители), потім молоді особи, а також старі, які після откладки коконів зникають. Після розмноження у червей відбувається резорбція половової системи, яка поступово вновь восстановлюється до наступного циклу розмноження [3].

Кокони у *L. hoffmeisteri* мають видовжну форму з розмірами 0,1-2,3 x 0,6-0,9 мм. Внешня оболючка не прозора, на її поверхні знаходиться клейкий секрет, завдяки чому до неї легко прилипають частинки дестрига, що зроблює кокон менш помітним для риб і таким чином клейкий секрет виконує ішкінну функцію.

В кожному коконі знаходиться 2-3 яйця. Откладка коконів може проходити партіями (2-3 партії в рік). В кожній партії по 6-8 коконів. Таким чином, плодовитість однієї особи становить в середньому за рік 48 яйць. Скорость розвиття ембріона і процент виходу молоді в значительній стадії залежать від температури води і содергания кислорода, що було нами вивчено в експериментальних умовах (таблиця 1). Ці дані показують, що оптимальні умови для розвитку коконів *L. hoffmeisteri* створюються при температурі ~15-20°C і содергании растворенного кислорода — 9,3-7,8 мг/л. Перша вікової групи практично повністю переходить во другу групу, а в контуру зими — на початку наступного року (листопад — січень) — в третю. К початку весни третя віково-вікова група переходить в четверту, що єдині особи ще готові до розмноження. По літературним даним, тривалість життя особей *L. hoffmeisteri* становить 6-7 років. Однак при найбільш благоприятних умовах виход молоді з коконів становить 70-80% (в середньому 36 особей). Таким чином, кожна особа має потенціальну можливість в течение життя пронести 252 потомства. В це часі процент виживаності цього вида позначительний в зв'язку з тим, що *L. hoffmeisteri* є важливим кормовим ресурсом бентосоїдних риб, а також потребляється різними хижими беспозвоночними.

Таблиця

Продовжительность розвитку коконів і процент виходу молоді *L. hoffmeisteri* в залежності від температури води і содергания кислорода

T°C	Содергание O ₂ (мг/л)	Длительность розвитку кокона (дні)	Выход молоді из коконів (%)
5	12,2		0
10	9,9	35	47
15	9,3	24	80
20	7,8	20	70
25	6,8	15	40

Перша молодь олигохет з'являється в кінці травня, червня. Це особи першої вікової стадії довжиною 3-4 мм. Максимальна чисельність молодих червей цього вида досягається в липні-августі, а в вересні-жовтні — підросія молоді.

ЛІТЕРАТУРА

- Новиков Б.Г. Вплив проточності на деякі компоненти екосистеми водоймищ (на прикладі дніпровських). // Гидробіол. журн. — 1986. — Т. 22, № 2. — С. 69-74.
- Парелє Э.А. Екологіческие грушишки донных бентонітів міліх рік Латвії / Тез. докл. V съезд Всесоюзного гидробіолога. Обн. Куйбышев. — Куйбышев, 1986. — Ч. II. — С. 277-278.
- Поддубная Г.П. Особенности жизненных циклов тубифицид и наидид (Oligochaeta Tubificidae и Naididae) // Водные малошетинковые черви: Тр. ВГБО. — 1972. — Т. XVII. — С. 87-94.
- Фоменко Н.В. Об экологических группировках олигохет (Oligochaeta) в Джепр // Водные малошетинковые черви — М.: Наука, 1972. — С. 94-106.